

Φάρου και φαρίσκοι/15

The cost of this translation was supported by a subsidy
from the Swedish Arts Council, gratefully acknowledged

KULTURRÅDET

SVEN LINDQVIST

Εξοντώστε όλα αυτά τα κτήνη

Original title: *Utrota varenda jävel* © Pinnmobil AB, 1992

Published by arrangement with Agence littéraire Astier-Pécher

ALL RIGHTS RESERVED

© για την ελληνική γλώσσα 2023, Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

1η έκδοση στα ελληνικά: Ιούνιος 2023

Επιμέλεια: Δημήτρης Κονάχος

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Δάφνη Κουγέα

Σελιδοποίηση: Βίβιαν Γιούρη

Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

Ξενοκράτους 48, 106 76 Αθήνα, τηλ. 210 7231271

www.potamos.com.gr, info@potamos.com.gr

ISBN 978-960-545-184-4

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου ή τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με το ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης, εξωφύλλου και γενικότερα της όλης αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές, ηλεκτρονικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

SVEN LINDQVIST

ΕΞΟΝΤΩΣΤΕ ΟΛΑ ΑΥΤΑ ΤΑ ΚΤΗΝΗ

ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ
ΤΗΣ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑΣ

Μετάφραση από τα σουηδικά:

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΡΑΠΤΗΣ

 ποταμός

ΑΘΗΝΑ 2023

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η δύναμη της Αλήθειας 13

I.

Προς το Ιν-Σάλαχ 23

Ένα προκεχωρημένο φυλλάκιο της προόδου 37

Προς το Κσαρ Μαραμπτίν 65

II.

Οι θεοί των όπλων 75

Προς το Ταμ 113

Οι φίλοι 121

III.

Προς το Αρλίτ 145

Η ανακάλυψη του Κιβιέ 157

Προς το Αγκαντέζ 173

IV.

Η γέννηση του ρατσισμού 195

Ζωτικός χώρος, χώρος θανάτου 223

Προς το Ζίντερ 251

Σημειώσεις 269

*Στον Ούλοφ Λάγκερκρανς, που ταξίδευε
με την Καρδιά του σκότους,¹
και στον Ετιέν Γκλάσερ, που ήταν ο Αδόλφος
στην Παιδική ηλικία του Χίτλερ²*

*Όλοι οι Εβραίοι και οι Νέγροι θα έπρεπε
κανονικά να εξοντωθούν.
Θα νικήσουμε. Οι άλλες φυλές θα πεθάνουν
και θα αφανιστούν.*

Λευκή Άρια Αντίσταση, Σουηδία, 1991

*Μπορείτε να μας εξοντώσετε, αλλά τα παιδιά
των αστεριών δεν θα γίνουν ποτέ σκύλοι.*

Σομαμπουλάνο, Ροδεσία, 1896

Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

Διάλεξη του Sven Lindqvist με αφορμή την αποδοχή του βραβείου Lettre Ulysses Award for the Art of Reportage τον Οκτώβριο του 2005. Το βραβείο, το οποίο θεσπίστηκε το 2003, είναι το μοναδικό στο είδος του λογοτεχνικού ρεπορτάζ. Στην επιτροπή απονομής έχουν κατά καιρούς συμμετάσχει διακεκριμένοι συγγραφείς όπως ο Γκύντερ Γκρας, ο Ρίσαρντ Καπισίνσκι και η Σβετλάνα Αλεξίεβιτς.

Ένα ηλιόλουστο πρωινό του Ιουλίου, σχεδόν σαν χειμωνιάτικο, στις οκτώ παρά είκοσι, χτύπησα την πόρτα στο σπίτι αριθμός 775 της οδού La Mar στην Jauja, μια μικρή ορεινή πόλη του Περού, ζητώντας να πάρω συνέντευξη από τον σενιόρ Πάμπλο Λάντα.

Σύμφωνα με αρκετές πηγές, ο Λάντα ήταν ένας από τους πιο βάνουσους και αδυσώπητους εκμεταλλευτές μεταξύ των ντόπιων μεγαλογαιοκτημόνων, και οι αγρότες του πάλευαν για δεκαετίες να απελευθερωθούν από ένα καθεστώς οιονεί δουλοπαροικίας. Είχα διαβάσει πολλά σχετικά με την ιστορία του κτήματός του, είχα πάρει συνεντεύξεις από ορισμένους αγρότες, και τώρα ξαφνικά βρισκόμουν στο κεφαλόσκαλο του καταπιεστή τους ζητώντας να μάθω τη δική του οπτική για την ιστορία.

Υπό μία έννοια, δεν ήταν παρά μια επίσκεψη ρουτίνας όπως εκατοντάδες άλλες στο πλαίσιο ταξιδιωτικού ρεπορτάζ που κρατούσε έναν και πλέον χρόνο. Προσέθετε μερικά κομμάτια στο τεράστιο παζλ που δημιουργούσα με θέμα τη διαμάχη μεταξύ μεγαλοκτηματιών και ακτημόνων καλλιεργητών στη Νότια Αμερική.

Αυτός όμως δεν ήταν ο μοναδικός λόγος για τον οποίο ήθελα να συναντήσω τον Πάμπλο Λάντα. Ήθελα να ικανοποιήσω και μια προσωπική, μια σχεδόν υπαρξιακή περιέργεια. Πώς είναι να είσαι ο Πά-

μπλο Λάντα; Πώς έβλεπε ο ίδιος τον εκυτό του; Ο άνθρωπος που αυτός αντίκριζε κάθε πρωί στον καθρέφτη θα πρέπει να ήταν πολύ διαφορετικός από το τέρας που οι χωρικοί έβλεπαν στο πρόσωπό του. Τι είδους όμως άνθρωπος ήταν; Αυτό ήθελα να μάθω.

Δεδομένου ότι η επίσκεψή μου ήταν εντελώς απρόσμενη, εκείνος ίσως να δυσκολεύτηκε να αποφασίσει με ποιο ακριβώς πρόσωπο θα εμφανιζόταν. Δοκίμαζε το ένα μετά το άλλο.

Μιλώντας ως κοσμοπολίτης απέναντι σ' έναν ομόλογό του, έδειχνε να θέλει να ρίξει φως στην όλη υπόθεση. Ένα ενοχλητικό επεισόδιο, αυτό δεν ήταν όλο; Από εκείνα όμως που είχαν αρχίσει να γίνονται πολύ συνηθισμένα σε αυτή τη μεταβατική περίοδο όπου το παλιό αγροτικό Περού μετατρέποταν σε ένα σύγχρονο βιομηχανικό κράτος.

Από την πλευρά του, εκείνος αισθανόταν βαθιά αδικημένος. Μια χούφτα αγνώμονες Ινδιάνοι οι οποίοι, ενώ θα έπρεπε να πίνουν νερό στο όνομα το δικό του και της οικογένειάς του, επιχειρούσαν να τον εξαπατήσουν. Δηλητηρίασαν είκοσι πέντε χρόνια από τη ζωή του διεκδικώντας μερικά ψωροστρέμματα, τα οποία ποτέ του στ' αλήθεια δεν τον ενδιέφεραν.

Αυτοί οι διαφορετικοί ρόλοι δεν συνδυάζονταν εύκολα σε μία εικόνα. Από τη μία πλευρά είχε άγχος καθώς τόνιζε ότι τόσο ο πατέρας του όσο και ο ίδιος ανέκαθεν ήταν πολιτισμένοι άνθρωποι. Άνθρωποι που ποτέ δεν κατέφυγαν στο μαστίγιο για τα σκυλιά, στο ινδιάνικο μαστίγιο. Από την άλλη, του ήταν αδύνατον να πάψει να μου το επιδεικνύει. Κρεμασμένο πίσω από την πόρτα ενός ντουλαπιού στο γραφείο του, το μαστίγιο, όλο κορδόνια από στριφτό δέρμα, έφερε ως κορωνίδα ένα ασημένιο κεφάλι σκύλου.

«Αυτό χρησιμοποιούσαν οι προγονοί μου για να κρατούν τους Ινδιάνους σε τάξη. Ιδιαίτερα οι θείοι μου, ω ναι, έδωσαν στους Ινδιάνους ένα πολύ σκληρό μάθημα. Και εδώ πρέπει να πω ότι η ιστορία μας έχει διδάξει πως οι Ινδιάνοι είναι μια παρακματική ράτσα. Όχι πως υπήρξαν ποτέ τόσο λαμπροί όπως μας έχουν αποδείξει οι αρχαιολόγοι, αλλά την εποχή εκείνη διέθεταν έστω κάποια ελάχιστα ψήγματα πολιτισμού. Σήμερα είναι σκέτοι γκάνγκστερ». Και κροτάλισε το μαστίγιό του στον αέρα. Εκεί, μπροστά στα μάτια μου, στεκόταν το

Τέρας που είχαν πολεμήσει οι χωρικοί του Τίνγκο. Έπειτα, χαχανίζοντας, ο γοητευτικός πενηντάρης κρέμασε και πάλι ψηλά το μαστίγιο και έκλεισε το ντουλάπι.

Ο Πάμπλο Λάντα και οι όμοιοί του μεγαλοκτηματίες δεν είχαν συνηθίσει να έρχονται αντιμέτωποι με γεγονότα και αξίες που έθεταν τις δικές τους υπό αμφισβήτηση. Μισό αιώνα νωρίτερα, όταν ο Λάντα φώναζε ένοπλους αστυνομικούς να καταστείλουν την απεργία των δουλοπαροίκων του την εποχή του θερισμού, η πράξη του θεωρήθηκε από όλους η πιο προφανής και σωστή επιλογή. Κανείς δεν διανοήθηκε να ρωτήσει τη γνώμη των χωρικών.

Εκείνη την εποχή, ο καθεστωτικός Τύπος έπαιρνε σταθερά το μέρος των γαιοκτημόνων. Οι εφημερίδες της Νότιας Αμερικής σπανίως έκαναν πραγματικό ρεπορτάζ. Οι συνεντεύξεις που στριμώχνουν τους συνεντευξιαζόμενους, οι απόψεις των αυτοπτών μαρτύρων, πόσο δε μάλλον η αποτύπωση των σκέψεων και των συναισθημάτων τους ήταν πράγματα άγνωστα, τέτοιου είδους δημοσιογραφία ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτη. Η απόδοση της πραγματικότητας στον Τύπο της Νότιας Αμερικής προέκυπτε εξ ολοκλήρου από δεύτερο χέρι. Ουδέποτε οι δυνάστες έρχονταν αντιμέτωποι με τις πράξεις τους.

Είναι σημαντικό να συνειδητοποιήσει κανείς πόσο απόλυτα προστατευμένος από οποιοδήποτε εξωτερικό βλέμμα αισθανόταν ο Πάμπλο Λάντα. Ούτε όταν έριξε τον Μανουέλ Γκριγιάμπα στη φυλακή και εκβίασε τη γυναίκα του Κάντσο, ούτε όταν πήρε τον μεγαλύτερο γιο της στη Jauja όπου και τον φυλάκισε για μία ημέρα, ούτε ακόμα και όταν έσφαζε τα έξι αρνιά της και έστριψε τους λαιμούς των πουλερικών της. Εκείνο το πρωινό Δευτέρα, στις οκτώ παρά είκοσι, δεν του πέρασε στιγμή από τον νου πως ένας ξένος επισκέπτης με εντελώς διαφορετικό σύστημα αξιών από το δικό του θα στεκόταν στην πόρτα του ζητώντας του να εξηγήσει τα συγκεκριμένα περιστατικά.

Αισθανόταν πέρα για πέρα ασφαλής.

Ακόμα και σήμερα, εκατοντάδες χιλιάδες κτήματα ανήκουν σε αφέντες και κυρίους που δεν αισθάνονται περισσότερο εκτεθειμένοι σε εξωτερικούς παρατηρητές. Αυτό το αίσθημα ασφάλειας αποτελεί κομμάτι της εξουσίας τους. Όσο αισθάνονται ότι κανείς δεν γνωρίζει ή δεν εν-

διαφέρεται για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν τους χωρικούς και τους εργάτες τους, θα κάνουν ό,τι θέλουν.

Όσο δεν είναι υποχρεωμένοι να λογοδοτούν για τις πράξεις τους θα συνεχίζουν να κάνουν τα ίδια.

Αυτό ισχύει όχι μόνο για τους κτηματίες, αλλά για όλους όσοι κατέχουν εξουσία. Το να γνωρίζεις ότι ουδείς σε βλέπει και ουδείς σε ελέγχει συνιστά κατεξοχήν το έδαφος πάνω στο οποίο αναπτύσσονται η διαφθορά, η βία και η καταπίεση.

Το να γνωρίζει κανείς ότι τον βλέπουν και ότι ανά πάσα στιγμή μπορεί να βρεθεί υπόλογος για τις πράξεις του επιτείνει αφάνταστα την ηθική στάση των κυβερνώντων.

Για αυτόν ακριβώς τον λόγο έχω αφιερώσει το μεγαλύτερο μέρος της επαγγελματικής μου ζωής στο ρεπορτάζ, και ειδικά στο ρεπορτάζ τεκμηρίωσης και αντιπαραβολής στοιχείων.

Πώς ξεκίνησαν όλα; Όλα άρχισαν νομίζω από ένα μικρό βιβλίο με κτριτισμένες σελίδες που ανήκε στη γιαγιά μου.

Κατά καιρούς, η μητέρα μου σάρωνε το δωμάτιο της γιαγιάς και πετούσε «όλες αυτές τις παλιατζούρες». Συναισθανόμουν την απελπισία της γιαγιάς όποτε επρόκειτο να φύγουν «όλες αυτές οι παλιατζούρες». Οι απόπειρες της μητέρας μου να διατηρήσει καθαρό το δωμάτιο συνιστούσαν για μένα μια άκαρδη βαναυσότητα, σε πλήρη αντιστοιχία με εκείνες στις οποίες ήμουν και εγώ εκτεθειμένος. Οπότε ψαχούλευα μέσα στις πατατόφλουδες και στα οικιακά απορρίμματα για να περισώσω τα πράγματα της γιαγιάς μου. Τα έκρυβα ανάμεσα στα δικά μου πράγματα μέχρι να περάσει ο κίνδυνος και να μπορέσει η γιαγιά μου να πάρει πίσω τα όποια απομεινάρια, τις εφημερίδες και τα βιβλία της. Τα πράγματα αυτά, έχοντας μείνει για κάποιο διάστημα στον κάδο, δεν πρέπει να μύριζαν και πολύ ωραία, τουλάχιστον όμως ήταν ασφαλή.

Ένα από τα βιβλία που έσωσα από την καταστροφή ήταν και ένα παλιό βιβλίο με τον αθώο τίτλο *Στη σκιά των φοινίκων*. Τελικά αποδείχθηκε το πιο φρικιαστικό βιβλίο που διάβασα ποτέ.

Ήταν το ημερολόγιο ενός Σουηδού ιεραπόστολου, του Έντβαρντ Βίλχελμ Σιόμπλουμ (Edvard Wilhelm Sjöblom), ο οποίος έφτασε στο

Κονγκό τον Ιούλιο του 1892 και ανέβηκε με ατμόπλοιο τον ποταμό αναζητώντας το κατάλληλο σημείο για να εγκατασταθεί. Στο πλοίο βρίσκονταν τριακόσια μαύρα παιδιά τα οποία πιάστηκαν αιχμάλωτα στη διάρκεια του πολέμου μεταξύ της αποικιακής κυβέρνησης και των Αφρικανών. Μεταφέρονταν σε στρατόπεδο όπου θα εκπαιδεύονταν να γίνουν ανήλικοι στρατιώτες στην υπηρεσία των λευκών.

Ένα από αυτά προσπαθεί να δραπετεύσει αλλά συλλαμβάνεται. Δένεται σε μια ατμομηχανή, σ' εκείνη με την υψηλότερη θερμοκρασία. Πότε πότε ο καπετάνιος του επιδεικνύει το τσικότε, το μαστήγιο από δέρμα ιπποποτάμου. «Η ώρα του μαρτυρίου έχει φτάσει» γράφει ο Σιόμπλουμ. Η πρώτη βουρδουλιά σκίζει το δέρμα στην πλάτη του αγοριού, που ουρλιάζει σαν ζώο. Έστερα σιωπή. Το σώμα του είναι ένα ματωμένο κομμάτι κρέας που αναριγεί σε κάθε βουρδουλιά.

Ο Σιόμπλουμ μετρά εξήντα βουρδουλιές. Το αγόρι υποφέρει και στριφογυρίζει κατάχαμα σαν σκουλίκι, και κάθε φορά που ο καπετάνιος ή κάποιος από το πλήρωμα περνάει από δίπλα του του ρίχνει και μερικές κλοτσιές.

«Ήμουν αναγκασμένος να τα παρακολουθώ όλα αυτά σιωπηλός» γράφει ο Σιόμπλουμ στο ημερολόγιο του.

Κατά τη διάρκεια του φαγητού ανταλλάσσουν σημειώσεις για τον τρόπο μεταχείρισης των μαύρων. «Μόνο με το μαστήγιο εκπολιτίζονται οι μαύροι» λένε. «Στον καλύτερο από δαύτους ούτε του γουρουνιού ο θάνατος δεν αρμόζει».

Αυτά διάβασα στο βιβλίο της γιαγιάς μου, το οποίο είχα μόλις σώσει από την καταστροφή. Το διάβασα συμπονώντας απόλυτα αυτά τα παιδιά. Κι εμένα με είχαν δείρει. Όχι με τον ίδιο τρόπο, βέβαια, αλλά αρκετά ώστε να μπορώ να ταυτίζομαι με το μαύρο αγόρι.

Πάνω απ' όλα, όμως, ταυτίζομαι με τον Σιόμπλουμ. Ήθελα να γίνω σαν κι εκείνον. Όχι ιεραπόστολος ίσως, αλλά κάποιος που ταξιδεύει σε όλο τον κόσμο συλλέγοντας εμπειρίες. Ήθελα να είμαι αυτόπτης μάρτυρας όλων των ωμοτήτων και των αδικιών τις οποίες και θα καταγγέλλω. Όπως ο Σιόμπλουμ, ήθελα κι εγώ να χτυπήσω ένα καμπανάκι και να απευθυνθώ στην παγκόσμια κοινή γνώμη. Η έκθεση του Σιόμπλουμ δημοσιεύτηκε αρχικά στο εβδομαδιαίο φύλλο των

Σουηδών βαπτιστών *Weckoposten*, που δεν αποτελούσε σε καμία περίπτωση τη συντομότερη πρόσβαση προς την κοινή γνώμη. Τα όσα όμως έγραψε εκεί ήταν τόσο εντυπωσιακά, ώστε οι μεγάλες εφημερίδες της Σουηδίας αμέσως αναπαρήγαγαν τα γραπτά του. Και αποκαί τα τσίμπησαν εφημερίδες της Γερμανίας, της Γαλλίας και του Βελγίου. Αυτά ήταν τα πρώτα άρθρα σχετικά με την εν εξελίξει γενοκτονία που λάμβανε χώρα στο Κονγκό του βασιλιά Λεοπόλδου.

Ορισμένα από τα άρθρα του ο Σιόμπλουμ τα έγραψε στα αγγλικά και τα έστειλε στο Congo Balolo Mission [Βρετανικός Σύλλογος Βαπτιστών Ιεραποστόλων] στο Λονδίνο. Τον Μάιο του 1897 ο Σιόμπλουμ προσκλήθηκε στο Λονδίνο και συμμετείχε σε μια συνάντηση την οποία οργάνωσε η Εταιρεία Προστασίας Αβοριγίνων.

Χάρη στην άτεγκτη αυστηρότητα και στο στεγνό και μάλλον σχολαστικό ύφος του λόγου του, ο Σιόμπλουμ προκάλεσε μεγάλη αίσθηση. Η μαρτυρία του για τις μαζικές δολοφονίες στο Κονγκό έγινε πρωτοσέλιδο στους *Times* και έλαβε τεράστια δημοσιότητα.

Για εμένα, ένα εννιάχρονο παιδί τότε, ο Σιόμπλουμ έγινε ο μεγάλος μου ήρωας. Δεν επέστρεψα ποτέ το βιβλίο αυτό στη γαργιά μου. Το κράτησα κρύβοντάς το πίσω από άλλα βιβλία στη βιβλιοθήκη των γονιών μου.

Ήμουν στην ηλικία που τα βιβλία τα καταβροχθίζεις: αγορίστικα βιβλία, κόκκινα βιβλία με Ινδιάνους, περιπέτειες κάθε είδους. Όταν, όμως, διάβασα τον Σιόμπλουμ, συνειδητοποίησα πως αυτό το βιβλίο διέφερε από τα υπόλοιπα. Όλα τα άλλα ήταν φαντασιοκοπίες, απλές ιστορίες που δεν είχαν ποτέ συμβεί, οι άνθρωποι που αναφέρονταν σε αυτές τις διηγήσεις δεν είχαν υπάρξει ποτέ.

Αυτή ήταν φυσικά η απλοϊκή οπτική ενός εννιάχρονου αγοριού. Αργότερα όμως στη διάρκεια της ζωής ανακάλυψα πως πολλοί συγγραφείς μυθοπλασίας πάσχιζαν να πετύχουν την αυθεντικότητα μιας αληθινής ιστορίας, παριστάνοντας τους ντοκιμαντερίστες. Υποκρίνονταν ότι η μυθοπλασία τους ήταν το προσωπικό ημερολόγιο, η αυτοβιογραφία ή το ρεπορτάζ κάποιου άλλου. Χρησιμοποιούσαν ονόματα υπαρκτών δρόμων και προσώπων προκειμένου να μας κάνουν να πιστέψουμε ότι οι ιστορίες που αφηγούνται συνέβησαν πραγματικά. Παρ'

όλα αυτά, οι περισσότεροι από εμάς μπορούμε να αναγνωρίσουμε την παγίδα αυτών των κάτι σαν ντοκιμαντέρ και τη μυθοπλασία που κρύβεται πίσω τους.

Το ρεπορτάζ γεννήθηκε με μια αλήθεια, την οποία η μυθοπλασία πασχίζει να φτάσει χρησιμοποιώντας χιλιάδες τεχνάσματα, χωρίς ποτέ να το καταφέρει εξ ολοκλήρου. Το ημερολόγιο του Σιόμπλουμ, παρότι τις ατέλειες του, ήταν ό,τι πιο δυνατό είχα διαβάσει ποτέ, ακριβώς διότι αναφερόταν σε πραγματικούς ανθρώπους και αληθινά γεγονότα. Αυτή ήταν η πρωταρχική εμπειρία η οποία καθόρισε εξαρχής το γράψιμό μου.

Η δύναμη της αλήθειας είναι τέτοια που θα προκαλεί πάντοτε άρνηση. Μετά την εμφάνιση του Σιόμπλουμ στο Λονδίνο, ο βασιλιάς Λεοπόλδος πήρε ο ίδιος την υπόθεση στα χέρια του. Τον Ιούνιο του 1897 πραγματοποίησε ένα ταξίδι διάψευσης στο Λονδίνο και στη Στοκχόλμη, διαβεβαιώνοντας τη βασίλισσα Βικτωρία και τον βασιλιά Όσκαρ Β' ότι οι κατηγορίες αυτές ήταν αβάσιμες και ανυπόστατες.

Στις Βρυξέλλες έστησε ένα μνημείο διάψευσης: Το Μουσείο Tervuren της Κεντρικής Αφρικής. Η παλιά έκθεση του 1900 συνέχιζε να είναι ανοικτή στο κοινό για δεκαετίες. Όταν το Κονγκό απέκτησε την ανεξαρτησία του, το 1960, η λέξη «βελγικό» στην έκφραση «Βελγικό Κονγκό» μουντζουρώθηκε με μαύρο μελάνι. Κατά τα άλλα, όλα παρέμειναν ως είχαν. Η διάψευση υπήρξε μεγαλοπρεπής. Το Tervuren παρέμεινε όρθιο στη συνείδηση των Βέλγων σαν ένας πελώριος δεινόσαυρος μέσα στα ερείπια της απολιθωμένης αποικιοκρατικής σκέψης.

Σήμερα, εν έτει 2005, το Μουσείο Tervuren ισχυρίζεται πως έχει κάνει μια νέα αρχή. Είναι ένα εκσυγχρονισμένο μουσείο που φιλοδοξεί να γίνει «ένα κέντρο μελέτης της Κεντρικής Αφρικής». Μια πρόσφατη έκθεση απεικονίζει «τη μνήμη της αποικιοκρατικής εποχής του Κονγκό». Αυτή θα ήταν πράγματι μια εξαιρετική ευκαιρία προκειμένου το Βέλγιο να έρθει αντιμέτωπο με τα εγκλήματα του παρελθόντος και να παραδεχθεί όλα όσα αρνείται για πάνω από έναν αιώνα.

Όμως οι παλιές συνήθειες δύσκολα αλλάζουν.

Το μουσείο τώρα παραδέχεται ότι έγιναν φόντοι και μαζικές δολοφονίες, υπογραμμίζοντας πως ουδέποτε υπήρξαν κυρώσεις από τις ανώ-

τατες βελγικές αρχές. Όχι, φυσικά και όχι. Οι ανώτατες αρχές κάθε χώρας πάντοτε προτιμούν να στρέφουν αλλού το βλέμμα.

Ο αριθμός των θανάτων μεγεθύνθηκε υπερβολικά, ισχυρίζεται το μουσείο. Είναι αδύνατον να αποδειχθεί πως δέκα εκατομμύρια Αφρικανοί γνώρισαν φρικτό και βίαιο θάνατο κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Λεοπόλδου. Ίσως να χάθηκαν γύρω στα δύο εκατομμύρια. Και όλοι αυτοί οι θάνατοι δεν ήταν κατάφωρες δολοφονίες. Ορισμένοι μπορεί να πέθαναν από την υπερβολική εργασία, άλλοι από πείνα όταν το αποικιοκρατικό καθεστώς επίταξε την τροφή και την εργασία τους. Καθώς, λοιπόν, δεν επρόκειτο για δολοφονίες, είναι αδύνατον, σύμφωνα με το Μουσείο, να γίνονται λόγος για γενοκτονία.

Οι προφάσεις και οι δικαιολογίες περισσεύουν. Η τρομερή αλήθεια εξαφανίζεται εν μέσω ελαφρυτικών. Δεν απαγγέλθηκαν ποτέ κατηγορίες στους δολοφόνους, ενώ οι κατηγορούμενοι είναι διάφοροι τύποι σαν εμένα που συγκέντρωσαν πειστήρια και τα εξέθεσαν στο κοινό. Το βιβλίο μου *Εξοντώστε όλα αυτά τα κτήνη* παρουσιάζεται στην έκθεση ως επαίσχυντο παράδειγμα.

«Από την ιστορία των απάνθρωπων αγριοτήτων που σημειώθηκαν στο Κονγκό προέκυψε ένα νέο λογοτεχνικό είδος» αναφέρεται στον κατάλογο. «Διακεκριμένοι συγγραφείς» μας σερβίρουν μια ιστορία της ευρωπαϊκής βαναυσότητας, τραβηγμένης από τα μαλλιά. «Ο πιο παράτολμος και ακραίος από αυτούς τους συγγραφείς δεν διστάζει, μάλιστα, να εντάξει το Κονγκό στη μεγάλη ιστορία των θηριωδιών του 20ού αιώνα, και συγκεκριμένα στην ιστορία των μαζικών δολοφονιών». Αυτό, σύμφωνα με τον κατάλογο, δημιουργεί μια νέα *legenda negra*, ένα ψεύτικο μαύρο αφήγημα θηριωδιών που στην πραγματικότητα δεν σημειώθηκαν ποτέ.

Είμαι περήφανος που επανέφερα και πάλι τη μαρτυρία του Σιόμπλου ενώπιον της διεθνούς κοινής γνώμης και που τοποθέτησα τις φρικαλεότητες που συνέβησαν στο Κονγκό μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο των θηριωδιών του 20ού αιώνα.

Είμαι ιδιαίτερα υπερήφανος που βρίσκομαι απόψε ανάμεσα σε συναδέλφους ρεπόρτερ. Υπηρετούμε όλοι μας μια τέχνη της αλήθειας, *ein Wahrheitskunst*, η οποία ακόμα και μετά από εκατό χρόνια έχει τη δύναμη να προκαλεί ισχυρές αρνήσεις.

I.

ΠΡΟΣ ΤΟ ΙΝ-ΣΑΛΑΧ

ΕΝΑ ΠΡΟΚΕΧΩΡΗΜΕΝΟ ΦΥΛΛΑΚΙΟ
ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ

ΣΤΟ ΚΣΑΡ ΜΑΡΑΜΠΤΙΝ

ΠΡΟΣ ΤΟ ΙΝ-ΣΑΛΑΧ

1

Γνωρίζεις ήδη αρκετά. Όπως κι εγώ. Δεν μας λείπουν οι γνώσεις. Μας λείπει το θάρρος να συνειδητοποιήσουμε όσα ήδη ξέρουμε, και να βγάλουμε τα συμπεράσματα που επιβάλλει η λογική.

2

Το Ταντεμαίτ, «η έρημος των ερήμων», είναι η πιο νεκρή περιοχή της Σαχάρας, χωρίς ίχνος χλωρίδας. Κάθε μορφή ζωής έχει εξαλειφθεί. Στο έδαφος φαίνεται μόνο η μαύρη γυαλάδα της ερήμου που η ζέστη έχει στύψει από την πέτρα.

Το νυχτερινό λεωφορείο κάνει τη διαδρομή μεταξύ Ελ-Γκολέα και Ιν-Σάλαχ σε επτά ώρες, αν έχεις λίγη τύχη. Για να βρεις θέση να καθίσεις πρέπει να στριμωχτείς με καμιά δεκαριά Αλγερινούς στρατιώτες με αρβύλες που στην ουρά κάνουν λες κι εκτελούν ασκήσεις μάχη εκ του συστάδην στο κέντρο εκπαίδευσης του Σίντι-μπελ-Αμπές. Κάποιος

που κουβαλά κάτω από το ένα μπράτσο έναν παλιομοδίτικο υπολογιστή που περιέχει την πεμπτουσία της ευρωπαϊκής σκέψης βρίσκεται σαφώς σε μειονεκτική θέση.

Στην έξοδο προς Τιμμούν, μέσα από μια τρύπα στον τοίχο, μας σερβίρουν ζεστή πατατόσουπα με ψωμί. Εκεί τελειώνει η κακοτράχαλη ασφάλτος και το λεωφορείο συνεχίζει τη διαδρομή του στην έρημο, όπου πλέον δεν υπάρχει δρόμος.

Είναι σαν να είμαστε σε ροντέο, το λεωφορείο συμπεριφέρεται σαν ημιάγριο πουλάρι. Τα παράθυρα κροταλίζουν, οι σούστες τρίζουν, και προχωρά με κραδασμούς και τραντάγματα, και κάθε τέτοιο σοκ μεταφέρεται στον σκληρό δίσκο του υπολογιστή που κρατώ στα γόνατά μου, και στους ετοιμόρροπους μεσοσπονδύλιους δίσκους της σπονδυλικής μου στήλης. Όταν δεν αντέχω πια καθιστός, σηκώνομαι όρθιος και πιάνομαι από τις λαβές στην οροφή ή κάθομαι οκλαδόν.

Αυτό ακριβώς φοβόμουν. Αυτό ακριβώς επιθυμούσα.

Η φεγγαρόφωτη νύχτα είναι υπέροχη. Ωρες ολόκληρες η λευκή έρημος περνά δίπλα μας: πέτρα και άμμος, πέτρα και χαλίκι, χαλίκι και άμμος – όλα λάμπουν σαν χιόνι. Οι ώρες περνούν. Δεν συμβαίνει τίποτα, ώσπου άξαφνα μια φωτιά ανάβει μες στο σκοτάδι, σινιάλο σε έναν από τους επιβάτες να σταματήσει το λεωφορείο, να κατέβει και να αρχίσει να περπατά στην έρημο.

Ο ήχος από τα βήματά του εξαφανίζεται στην άμμο. Ο ίδιος χάνεται στα βάθη της ερήμου. Ακόμα κι εμείς εξαφανιζόμαστε στο λευκό σκοτάδι.

3

Η πεμπτουσία της ευρωπαϊκής σκέψης μπορεί να αποδοθεί με μια φράση, μια σύντομη κι απλή πρόταση, τρεις τέσσερις λέξεις μόλις, η οποία συνοψίζει την ιστορία της ηπείρου μας, της ανθρωπότητας, ολόκληρης της βιόσφαιράς μας από την Ολόκαινο μέχρι το Ολοκαύτωμα.

Δεν λέει τίποτα για την Ευρώπη ως γενέτειρα του ουμανισμού, της δημοκρατίας και της ευημερίας. Δεν λέει τίποτα για όλα αυτά για τα οποία, δικαίως, υπερηφανευόμαστε. Μας λέει μόνο την αλήθεια που προτιμάμε να ξεχάσουμε.

Μελετώ αυτή τη φράση χρόνια τώρα. Έχω μαζέψει τόσο υλικό, που ποτέ δεν θα μπορέσω να το διαβάσω όλο. Θα ήθελα να χαθώ κάπου σε αυτή την έρημο, κάπου που δε θα με βρίσκει κανείς, κάπου που θα έχω όσο χρόνο θέλω. Να εξαφανιστώ και να μη γυρίσω προτού συνειδητοποιήσω αυτό που ήδη γνωρίζω.

4

Κατεβαίνω στο Ιν-Σάλαχ.

Το φεγγάρι έχει πια κρυφτεί. Το λεωφορείο φεύγει, και μαζί τα φώτα του. Το σκοτάδι γύρω μου είναι πηχτό.

Ο Σκοτσέζος εξερευνητής Αλεξάντερ Γκόρντον Λάινγκ (Alexander Gordon Laing) δέχτηκε επίθεση από ληστές έξω από το Ιν-Σάλαχ. Πέντε τραύματα από σπάθα στο πάνω μέρος του κρανίου και τρία στον αριστερό κρόταφο. Το ζυγωματικό οστό έσπασε τη γνάθο και έσκισε το αυτί του. Από τη σπαθιά στον αυχένα έσπασε ο λάρυγγας, μια άλλη

χτύπησε τη σπονδυλική του στήλη. Πέντε σπαθιές στον αριστερό πήχη και στο χέρι, τρία δάχτυλα σπασμένα, διαλυμένος ο καρπός κ.λπ. κ.λπ.

Μια φωτιά αχνοφαιίνεται κάπου μακριά στο σκοτάδι. Κατευθύνομαι προς τη φωτιά, κουβαλώντας τον βαρύ υπολογιστή μου και την ακόμα πιο βαριά βαλίτσα μου.

Περπατάω μέσα από κόκκινες αμμοθίνες. Κάνω δέκα βήματα, ξεκουράζομαι, ύστερα άλλα δέκα. Η φωτιά δεν πλησιάζει.

Η επίθεση στον Λάινγκ έλαβε χώρα τον Ιανουάριο του 1825. Αλλά ο φόβος δεν γνωρίζει χρόνο. Ο Τόμας Χομπς (Thomas Hobbes) τον 17ο αιώνα φοβόταν εξίσου με εμένα τη μοναξιά, τη νύχτα και τον θάνατο. «Υπάρχουν άνθρωποι που είναι τόσο σκληροί» είχε πει στον φίλο του τον Τζον Όμπρεϊ (John Aubrey) «που απολαμβάνουν περισσότερο τη δολοφονία ενός ανθρώπου απ' όσο εσύ όταν σκοτώνεις ένα πουλί».

Η απόσταση μέχρι τη φωτιά παραμένει αμείωτη. Να αφήσω τον υπολογιστή και τη βαλίτσα για να μπορώ να κινούμαι πιο εύκολα; Όχι, κάθομαι στη σκόνη και περιμένω να χαράξει.

Κάτω στο έδαφος, ένα αεράκι μου φέρνει ξαφνικά τη μυρωδιά καμένου ξύλου.

Η σπανιότητά τους άραγε κάνει τα αρώματα της ερήμου τόσο έντονα; Μήπως το ξύλο στην έρημο είναι συμπυκνωμένο ώστε να μυρίζει περισσότερο όταν καίγεται; Η όσφρηση φέρνει τη φωτιά κοντά μου, κι εγώ λέει η όραση πως βρίσκεται ακόμα μακριά.

Σηκώνομαι και συνεχίζω την προσπάθεια.

Με αίσθημα νίκης φτάνω τελικά στους άντρες που κάθονται γύρω από τη φωτιά.

Χαιρετώ. Ρωτάω. Και μαθαίνω ότι έχω πάρει εντελώς λάθος δρόμο. Καλύτερα να γυρίσω πίσω, μου λένε.

Ακολουθώ τα ίχνη μου και επιστρέφω στη στάση όπου αποβιβάστηκα. Και ύστερα νότια, στο ίδιο σκοτάδι.

5

«Ο φόβος δεν φεύγει ποτέ» λέει ο Τζόζεφ Κόνραντ (Joseph Conrad). «Ένας άνθρωπος μπορεί να καταπιέσει όλα τα συναισθήματα μέσα του, την αγάπη και το μίσος, την πίστη, ακόμα και την αμφιβολία, αλλά όσο παραμένει ζωντανός δεν μπορεί να διώξει τον φόβο του».

Ο Χομπς θα συμφωνούσε. Θα δίνανε τα χέρια διαμέσου των αιώνων.

Γιατί ταξιδεύω αν φοβάμαι τόσο πολύ τα ταξίδια; Γιατί ταξίδευε ο Άρτουρ Λούντκβιστ (Artur Lundkvist),³ που τα φοβόταν και αυτός;

Ίσως αναζητούμε στον φόβο μια βαθύτερη αίσθηση της ζωής, μια εντονότερη μορφή ύπαρξης; Φοβάμαι, άρα υπάρχω. Όσο περισσότερο φοβάμαι, τόσο περισσότερο υπάρχω;

6

Το Ιν-Σάλαχ έχει μόνο ένα ξενοδοχείο, το μεγάλο κρατικό και πανάκριβο Τιντικέλτ, και όταν επιτέλους το βρίσκω, δεν έχει να μου προσφέρει παρά μόνο ένα μικρό και παγωμένο δωμάτιο. Η θέρμανση έχει να λειτουργήσει χρόνια.

Όλα είναι όπως συνήθως στη Σαχάρα: η μυρωδιά ισχυ-